Marijana Omerčaušević,
sudija Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine

ZATEZNE KAMATE NA POTRAŽIVANJE NAKNADE ŠTETE*

Dužnik mora svoju novčanu obavezu, ugovornu ili vanugovornu, izmiriti najkasnije prilikom njene dospelosti. Ako to ne učini, pada u docnju, a sankcija za docnju je obaveza plaćanja kamate.

Odredbom čl. 277. Zakona o obligacionim odnosima¹ – u daljem tekstu skraćeno: ZOO opisano je:

„Dužnik koji zakasni sa ispunjenjem novčane obaveze, duguje pored glavnice i zateznu kamatu po stopi utvrđenoj zakonom.

Ako je stopa ugovorne kamate viša od stope zatezne kamate, ona teče i poslije dužnikove docnje.”

Identične odredbe sadrže Zakoni o obligacionim odnosima Republike Srpske² i Brčko Distrikta.

Od stupanja na snagu Zakona o obligacionim odnosima – 1. 10. 1978. godine, pa do danas, odredba čl. 277. ZOO, je pretrpila nekoliko izmjena koje su se uglavnom odnosile na vrstu stope zatezne kamate, što nije od posebnog značaja za temu ovog referata.

* Rad primljen: 29. 3. 2013. godine.

Rad je izložen na redovnom godišnjem sastanku sudija entitetskih vrhovnih sudova i Apelacionog suda Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

¹ *Službeni list SFRJ* br. 29/79, 39/85 i 57/89, *Službeni list R BiH* br. 2/92, 13/93 i 13/94, *Službene novine FBiH* br. 29/03 i 42/11.

² *Službeni Glasnik RS* 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04.

POJAM, PORIJEKLO I ZNAČAJ KAMATA

Kamate su naknada za korištenje tuđom količinom zamjenjivih stvari – glavnice (kapitala) koja se daje u stvarima iste vrste, a čiji je iznos odmjerjen prema visini glavnice i trajanju korištenja. Kamate se mogu plaćati za korištenje zamjenjivih stvari, ali plaćanje kamata je karakteristično za novčane obligacije i u tom slučaju one predstavljaju naknadu za upotrebu tuđeg novca. Zbog uske povezanosti sa novčanom obligacijom, plaćanje kamate je obuhvaćeno propisima o novčanom prometu koji su u našem pravu pretežno kogentne prirode. Kamate teku samo za vrijeme od kada se i dok se duguje glavnica. One su „plod”, u stvari pripadnost glavnice sa kojom predstavljaju jedan dug pa su kamate sporedno (akcesorno) potraživanje, a što znači da kamata slijedi sudbinu glavnog duga, na koje vlasnik kapitala (novca) ima pravo uz glavicu.

Porijeklo kamata seže još od robovlasničkog sistema. Riječ kamata/e izvorno je grčkog porijekla i znači zaradu, dok je na starogrčkom imala sasvim drugo značenje i značila je umor, napor, muku, naporan rad. Kamata je porijeklom povezana sa institutom zajma, a i danas je sastavni dio zajma ili kredita, ali ona postoji i izvan tog (ugovorenog) domena. Kako je izraz vlasničkih ovlaštenja jer predstavlja cijenu za lišavanje koristi koju vlasnik trpi za određeni vremenski period, kamata je u isključivoj funkciji privatnog vlasništva i kapitala.

U savremenim državama čija se ekonomija zasniva na slobodnom kretanju tržišta i kapitala institut kamate u ekonomskom i pravnom sistemu čini vrlo važan segment svakog finansijskog sistema. Uticaj kamata je višestruk (oživljavanje privrede, utiče na zaposlenost...) pa nije čudo da država pomoću svojih instrumenata, prevashodno propisivanjem visine eskontne stope, reguliše cjelokupnu privredu i uslove njenog poslovanja.

POJAM ZAKONSKIH ZATEZNIH KAMATA KROZ ANALIZU ZAKONSKE REGULATIVE I SUDSKE PRAKSE

Dužnik novčane obaveze koji padne u docnju dužan je da plati zakonske zatezne kamate po sili zakona. Stopa zatezne kamate je kogentne prirode, pa stranke ne mogu ugovoriti zateznu kamatu po drugoj kamatnoj stopi niti se unaprijed mogu odreći prava da zahtjevaju plaćanje kamata. Zakonska zatezna kamata se obračunava po stvarnom broju dana u godini pa tako potraživanje zakonske zatezne kamate dospjeva svakog dana docnje glavne tražbine, a zastarjeva u roku od tri godine od dana dospjeća. Visina stope zatezne kamate je propisana posebnim zakonom. Zatezna kamata ima karakter imovinske sankcije za neuredno izvršavanje obaveza, a ne naknade nastale štete zbog docnje dužnika.

DOCNJA KAO USLOV ZA PLAĆANJE KAMATE

Odredbom čl. 324. ZOO propisano je da dužnik dolazi u docnju ako ne ispuní obavezu u roku određenom za ispunjenje (st. 1). St. 2. iste odredbe propisano je da ako rok za ispunjenje nije određen, dužnik dolazi u docnju kad ga povjerilac pozove da ispuní obavezu usmeno ili pismeno, vansudskom opomenom ili započinjanjem nekog postupka čija je svrha da se postigne ispunjenje obaveze.

Odredbom čl. 186. ZOO propisano je da se obaveza naknade štete smatra dospjelom u trenutku nastanka štete, a čl. 189. st. 2. ZOO da se visina naknade štete dosuđuje prema cjenama u vrijeme donošenja sudske odluke, izuzev ako zakon ne propisuje šta drugo.

Dakle, za pravo povjerioca na zateznu kamatu, koju mu po čl. 277. st. 1. ZOO duguje dužnik koji zakasni sa ispunjenjem novčane obaveze, od značaja je utvrditi momenat dospelosti duga, tj. u kom roku je dužnik dužan ispuniti obavezu, a koji se (rok dospjeća obaveze) ne mora nužno podudarati sa docnjom dužnika. Primjenjeno na institut naknade štete, to u svakom slučaju ne znači da se od momenta nastanka štete odgovorno lice nalazi u docnji sa isplatom obaveze štete.

S tim u vezi višedecenijska dilema je u doktrini i judikaturi od kada teče kamata na naknadu štete, odnosno kada štetnik pada u docnju sa obavezom plaćanja naknade nematerijalne i materijalne štete.

U tom smislu sudska praksa se mjenjala u nekoliko navrata, a promjene stavova su se sastojale u sljedećem:

I

Do donošenja Zakona o obligacionim odnosima, sudska praksa, koja se temeljila na pravnim pravilima bivših građanskih zakonika, priznavala je zatezne kamate na novčano potraživanje naknade štete od narednog dana nakon što je oštećeni pozvao štetnika da štetu naknadi (opomena ili zahtjev za naknadu štete izvan spora), odnosno od narednog dana nakon što je podnesena tužba za naknadu štete nadležnom sudu.

U to vrijeme sudska praksa se ravnala prema načelnom mišljenju proširene Opšte sjednice Vrhovnog suda Jugoslavije od 19. i 20. oktobra 1970. godine (načelno mišljenje 1/70) koje je glasilo:

„Zatezna kamata na novčano potraživanje naknade štete teče od sljedećeg dana kada je oštećenik pozvao dužnika da naknadi štetu odnosno od sljedećeg dana od dana kada je podnio tužbu kojom ostvaruje zahtjev za naknadu štete.”

II

Donošenjem Zakona o obligacionim odnosima i u njegovoj praktičnoj primjeni, posebno odredbe čl. 186. kojom je propisano da se obaveza naknade štete smatra dospjelim u trenutku nastanka štete, postavilo se pitanje kada se smatraju dospjelim ona potraživanja koja nastanu kao posljedica pričinjene štete koja se ne sastoji od gubljenja određenog iznosa novca, već u oštećenju nekoga materijalnoga dobra (nenovčana materijalna šteta). Da li zatezne kamate na takva potraživanja teku od trenutka nastanka štete, dana podnošenja tužbe sudu, dana kada oštećeni opomene štetnika ili od dana kad sud donese prvostepenu odluku kojom odlučuje o naknadi štete?

Iz odredbe čl. 186. ZOO slijedi da je dug nastao onog momenta kada je nastupila šteta, pa je s tim u vezi na Zajedničkoj sjednici Saveznog suda, vrhovnih sudova republika i autonomnih pokrajina i Vrhovnog vojnog suda usvojen je načelni stav broj 1/79 od 25. januara 1979. godine koji je glasio:

„Zatezne kamate na novčano potraživanje o naknadi nenovčane štete teku od trenutka nastanka štete.”

Zajednička sjednica je zauzela stav da od onog trenutka kada je nastala šteta nastao je i dug, pa se rodila i obligacija naknade štete. Navedeni stav obrazlagan je time da docnja dužnika počinje da teče narednog dana od nastanka štete. Ako štetnik ne naknadi štetu tog dana, on pada u docnju, pa zasnovana na docnji dužnika i zatezna kamata počinje da teče od istog trenutka kad i docnja.

Kod duga koji proističe iz naknade novčane materijalne štete (kada je oštećenik sam otklonio štetu) i nematerijalne štete, po zauzetom stavu zajedničke sjednice, nastanak duga nije bio izdvojen od njegove dospelost. I nastanak duga i njegova dospelost vezani su za jedan isti momenat, tj. za momenat nastanka štete. U tom momentu dug je zasnovan i dospio. I u ovom slučaju zatezne kamate pretpostavljaju naknadu štete zbog toga što naknada nije dobijena na vrijeme pa nije omogućeno ublažavanje posljedica učinjene štete.

III

Povećanje inflacije, što je uslovalo donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obligacionim odnosima iz 1985. godine, kojim je izmjenjen st. 1. čl. 277. koji je zakonsku zateznu kamatu povisio sa tadašnje kamate na štedne uloge po viđenju (7,5 %) na kamatu po stopi koja se u mjestu ispunjenja plaća na štedne uloge oročene bez utvrđene namjene preko godinu dana (koje su zavisno od pojedinih vremenskih razdoblja iznosile 56–76 %), zahtjevali su ponovno preispitivanje ranijeg stava, ali i dodatnog proučavanja pro-

blema. Sem toga, načelni stav iz 1979. godine, prema kojem zatezne kamate na naknadu materijalne štete teku od trenutka štete, opravdano je trpio kritiku i u slučajevima kada su bila u pitanju osiguravajuća društva. Ovo iz razloga što je zanemarena činjenica da osiguravajuća društva objektivno ne mogu znati da se štetni događaj uopšte i dogodio, a samim tim ni koji je broj oštećenih lica, visinu štete i druge okolnosti za isplatu štete, pa ova nisu realno mogla biti u mogućnosti da oštećenom plate štetu sljedećeg dana od dana nastanka štete. Iz navedenih razloga sudska praksa i pravna terorija su ukazivali na neodrživost takvog stava jer je dovodio u neravnotežan položaj odgovorne osobe.

Imajući u vidu pojam i vrste naknade nematerijalne štete, kao i okolnosti od kojih zavisi njeno odmjerenje, u praksi sudova se pojavilo mišljenje da na iznos novčane naknade ovog oblika štete ne bi trebalo dosuđivati kamatu od nastanka štete, već od donošenja presude.

Kao rezultat rasprave na naprijed navedene okolnosti na zajedničkoj sjednici Saveznog suda, vrhovnih sudova republika i autonomnih pokrajina, te Vrhovnog vojnog suda održanoj od 27. do 29. maja 1987. godine, zauzeta su dva načelna stava, koja su u sudskoj praksi nekih sudova – Republike Srbije i Republike Crne Gore i sada aktuelna:

„Zatezna kamata na naknadu nenovčane materijalne štete, dosuđene u novcu prema cijenama u vrijeme presuđenja, teče od dana donošenja prvostepene presude kojom je visina naknade određena.

Ako je oštećeni sam otklonio štetu prije donošenja sudske odluke, zatezna kamata teče od dana kada je šteta otklonjena, odnosno kad su učinjeni troškovi radi otklanjanja štete.”

Dakle, navedeni stav rješava dvije pravne situacije. Prvu, koja se odnosi na slučajeve ako šteta nije otklonjena do donošenja sudske odluke, i drugu, ako je šteta otklonjena do donošenja sudske odluke.

Uporište za takvo rješenje prve situacije (kada oštećeni ne otkloni štetu) zajednička sjednica nalazi u odredbama čl. 185. i 189. ZOO, smatrajući da se na taj način uspostavlja prijašnje stanje kakvo je bilo prije štetnog događaja jer se visina naknade štete određuje prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke. U tom momentu (donošenja sudske odluke) prirodna obavezica se pretvara u novčanu obavezu, zbog čega zatezna kamata teče od presuđenja, a ne od prouzrokovanja štete. Argument za takav stav obrazlagan je i time što dosuđujući naknadu štete prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke, dosuđenim iznosom oštećeni može da popravi tu stvar ili da kupi novu i na taj način otkloniti posljedice štete. Zatezna kamata predstavlja iznos štete zbog nekorisćenja novca od dana doznje do dana isplate.

Druga situacija, kada oštećeni sam otkloni štetu, bilo da popravi ili da kupi novu stvar, izražena je u novčanom obliku – izdatku koji je oštećeni imao za popravljenu ili novokupljenu stvar. Ona ne predstavlja više naturalnu, već novčanu štetu, pa se na takve slučajeve imaju primijeniti odredbe čl. 394. ZOO, po kojima kada obaveza ima za predmet svotu novca, dužnik je dužan da isplatiti onaj broj novčanih jedinica na koju obaveza glasi. Shodno odredbi čl. 277. ZOO mora se utvrditi vrijeme kada je dužnik pao u docnju, a to bi mogao biti dan kada je oštećeni otklonio štetu. Na taj način, isplatom novčane štete otklonile bi se posljedice štete, a zatezna kamata bi predstavljala iznos štete zbog nekorištenja novca od dana docnje do dana isplate.

Vrhovni sud BiH u svojoj odluci Rev. br.-675/88 od 14. jula 1989. godine takav svoj stav obrazlaže na sljedeći način: „Od momenta otklanjanja štete (opravke vozila) nenovčana materijalna šteta za dužnika postaje novčana obaveza...” (čl. 394. ZOO), pa oštećenik koji o svom trošku otkloni oštećenja motornog vozila ima pravo na naknadu učinjenog izdatka za tu svrhu u nominalnom iznosu sa zateznom kamatom od učinjenog izdatka.

U odluci Gž. br. 1/91 od 28. februara 1992. godine, Vrhovni sud BiH navodi:

„Kada bi se obavezao štetnik da plati zateznu kamatu od prouzrokovanja štete na novčani iznos utvrđen po cjenama oštećene stvari u vrijeme suđenja, došlo bi do dvostruke revalorizacije novčanog potraživanja (zatezna kamata u našem pravu ima funkciju revalorizacionog instrumenta u uslovima inflacije) pa bi na taj način oštećeni dobio veću vrijednost nego što predstavlja manjak u njegovoj imovini, a to bi bilo u sukobu sa načelom iz čl. 190. ZOO, prema kome je štetnik obavezan da uspostavi prijašnje stanje kao da nije bilo štetnih posljedica, što znači da namiri manjak koji nastaje u imovini oštećenog (čl. 155. ZOO).

Drugi načelni stav se odnosio na dospjeće zakonske zatezne kamate na naknadu nematerijalne štete i glasio je:

„Zatezna kamata na pravično novčanu naknadu nematerijalne štete teče od dana donošenja prvostepene presude kojom je naknada određena.

Prilikom odlučivanja o visini pravične novčane naknade sud će uzeti u obzir i vrijeme proteklo od nastanka štete do donošenja odluke, ako dužina čekanja na satisfakciju i druge okolnosti slučaja to opravdavaju”.

Uporište za taj načelni stav nađeno je u odredbi čl. 200. ZOO uz isticanje argumenta da se visina pravične naknade određuje prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke. Obim takve satisfakcije, kao novčane obaveze u smislu čl. 394. ZOO, može biti poznat tek onda, kad je na pravno obavezujući način izražen u novcu, a što nikad ne može da bude već prilikom nastanka

štete. Pravična novčana naknada za nematerijalnu štetu prilikom prouzrokovanja štete još ne predstavlja novčanu obavezu kao glavnicu (čl. 277. ZOO) izraženu određenim brojem novčanih jedinica, pa zato ni zatezna kamata do tada ne može teći. Taj broj novčanih jedinica je u presudi određen nazivom „pravična novčana naknada” i zato zatezne kamate teku od donošenja prvostepene presude.

Kroz sudsku praksu se došlo do zaključka da ovaj stav pogoduje odgovornoj osobi jer ona nema razloga da žure sa plaćanjem naknade, pogotovo u vrijeme kada su zatezne kamate bile niže od inflacije. Koliko je načelni stav od 25. 01. 1979. godine favorizirao oštećenika, toliko je stav iz 1987. godine favorizirao štetnika odnosno osobu odgovornu za naknadu štete.

III-a

Da bi se u uslovima visoke inflacije, porasta cijena oštećeni doveo u stanje koje je bilo prije štetnog događaja i na taj način ostvarila svrha naknade štete (uspostavljanje ranijeg stanja – čl. 185. st. 1. ZOO) Vrhovni sud BiH dopunio je svoj stav objavljen u *Biltenu sudske prakse VS BiH* br. 2/88 na način što je zauzeo sljedeći pravni stav koji je i objavio u *Biltenu sudske prakse VS BiH* 2/89, a koji glasi:

„Zatezna kamata na iznos naknade štete dosuđene povodom oštećenja ili uništenja stvari teče od dana donošenja presude, ali ako je od dana kada je taj iznos utvrđen procjenom vještaka pa do presuđenja, zbog visoke stope inflacije, toliko obezvrijeđen da u nominalnom iznosu očigledno ne predstavlja ekvivalent naknade, zatezna kamata (koja od 3. avgusta 1985. godine sadrži i revalorizacioni element), dosuđuje se od dana kada je procijenjena šteta (vještačenjem).

Izvod iz obrazloženja odluke Rev. 122/88 od 20. 04. 1989. godine:

„Zatezna kamata na naknadu nenovčane materijalne štete dosuđene u novcu prema cjenama u vrijeme presuđenja teče od dana donošenja prvostepene presude. Sintagmu „u vrijeme donošenja odluke” iz odredbe čl. 189. st. 1. ZOO treba shvatiti tako da ne smije proteći duži vremenski period od utvrđivanja naknade do donošenja sudske odluke, nego što to traže faktičke okolnosti vezane za radnje suda, tj. rok za zakazivanje rasprave, pribavljanje nalaza vještaka i sl. Dakle, ukoliko bi od dana procjene visine štete pa do presuđenja protekao duži vremenski period, to bi se na utvrđeni iznos naknade štete dosuđivale zakonske zatezne kamate počev od dana vještačenja. U protivnom u uslovima visoke inflacije oštećeni ne

bi bio oštećen, odnosno dosuđenjem zatezne kamate (koja je predstavljala instrument revalorizacije domaće valute) od donošenja presude na iznos koji je utvrđen po nižim cjenama, ne bi se uspostavilo stanje kakvo je bilo prije nego je šteta nastala (čl. 185. ZOO), na koji način ne bi bila ostvarena svrha obeštećenja.”

IV

Dugo je u sudskoj praksi vladalo stanovište po kome su sudovi zateznu kamatu dosuđivali tek od donošenja prvostupanjske presude. Nema nikakve dvojbe da je ovakvo stanovište išlo na štetu oštećenih osoba, a pogodovalo osiguravajućim društvima koja su zbog dugotrajnih postupaka imala interesa ne plaćati na vrijeme dospjele tražbine, već godinama voditi i odugovlačiti parnične postupke, a za to vrijeme koristiti novac koji je trebao biti isplaćen oštećenim osobama.

Kod ponovnog razmatranja tog pitanja, što je jedan od argumenata za izmjenu takvog stava, vodilo se računa da zatezna kamata u suštini predstavlja naknadu za zakašnjenje u ispunjavanju nastale obaveze, odnosno objektivnu posljedicu zakašnjenja, zbog čega se krivica dužnika ne istražuje.

Imajući u vidu odredbu čl. 324. ZOO Vrhovni sud Federacije BiH je dana 09. 04. 2003. godine donio sljedeći zaključak:

„Zatezna kamata na pravičnu novčanu naknadu nematerijalne štete teče od dana podnošenja tužbe.”

Ovakav Zaključak je objavljen u *Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda Federacije BiH* br. 2002/2003, a sa obrazloženjem ponovno je objavljen u *Biltenu* br. 1/2005.

Kod zauzimanja takvog stava Vrhovni sud Federacije BiH se rukovodio i time da se podnošenjem tužbe oštećena osoba potpuno opredijelila kako na način tako i visinu novčane naknade kao satisfakcije, pa nema opravdanja da oštećenom od toga momenta ne teku i zatezne kamate.

PRAKSA USTAVNOG SUDA BiH

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je pitanje početka roka za računanje zakonskih zateznih kamata pri određivanju materijalne štete raspravio u nizu svojih odluka (odluka o dopustivosti i meritumu br. AP 1433/06 od 13. septembra 2007. godine, st. 29, objavljena u *Službenom glasniku BiH* br. 86/07, odlu-

ka o dopustivosti i meritumu br. AP 1757/06 od 8. jula 2008. godine, st. 43, objavljena u *Službenom glasniku BiH* br. 99/08, Odluka o dopustivosti i meritumu br. AP 3013/06 od 29. aprila 2009. godine, st. 89, objavljena u *Službenom glasniku BiH* br. 50/09 i dr.). S tim u vezi, Ustavni sud je u odluci broj AP 1757/06, st. 43. zauzeo stanovište da je

„...čl. 186. Zakona o obligacionim odnosima propisano da se obaveza naknade štete smatra dospelom od trenutka nastanka štete. Nadalje, čl. 277. navedenog zakona propisano je da dužnik koji zakasni s ispunjenjem novčane obaveze duguje, pored glavnice, i zateznu kamatu. Stoga, prema mišljenju Ustavnog suda, iako navedenim članovima eksplicitno nije navedeno od kada se zatezna kamata dosuđuje pri materijalnoj šteti, ipak, iz navedenih zakonskih odredaba proizlazi da bi zateznu kamatu u slučaju materijalne štete trebalo dosuditi od dana nastanka štete...”

Isti pravni stav ovaj Sud ima i kada je u pitanju dospjeće zateznih kamata na dosuđenu naknadu nematerijalne štete.

Dakle, prema stavu Ustavnog suda BiH naknada štete se smatra dospelom u trenutku nastanka štete, pa se od tada dužnik nalazi u docnji od kada bi i zatezne kamate trebale početi da teku.

U tom smislu svoju praksu je uskladio i Vrhovni sud Republike Srpske koji na dospelu naknadu materijalne i nematerijalne štete dosuđuje zakonsku zateznu kamatu počev od dana nastanka štete – štetnog događaja (Odluka VS RS 86 0 P 001566 09 Rev. od 02. 02. 2011. godine).

V

Imajući u vidu da su prema čl. VI/4. Ustava BiH odluke Ustavnog suda BiH konačne i obavezujuće, slijedeći pravnu praksu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine izraženu kroz naprijed pomenute, a i druge odluke tog Suda, Vrhovni sud Federacije BiH je na sjednici Građanskog odjeljenja održanoj 11. 05. 2010. godine donio zaključak prema kome:

„Zakonska zatezna kamata na nenovčanu materijalnu štetu teče od dana nastanka štete.”

I ovaj zaključak je bio (a i danas je) predmetom stalnog osporavanja, posebno od strane osiguravajućih društava.

VI

U praksi sudova pojavila se dilema na koji način dosuđivati kamatu kada su u pitanju predmeti potraživanja naknade štete nastale iz štetnih događaja koji su se desili prije osamostaljenja BiH, odnosno prije uvođenja konvertibilne marke kao novčane valute naše zemlje. Imajući u vidu da je u pomenutim predmetima šteta nastala i dospjela u vrijeme u kome je monetarna jedinica bio JU dinar, a oštećeni postavlja zahtjev i traži isplatu u KM, pa cjeneći da su kamate i stopa zatezne kamate uvijek vezane za važeću valutu, Vrhovni sud Federacije BiH je, analizirajući problem takvih predmeta na okolnosti visine nominalnog iznosa kamata, angažovao vještaka finansijske struke. Iz nalaza i mišljenja vještaka je proizašlo da na dosuđeni iznos štete od 10.000,00 KM, nastale iz štetnog događaja iz 1980. godine, odgovorno lice na ime obračunate zatezne kamate treba isplatiti višemilionski iznos, na koji način je, ne samo suštinski izmjenjena uloga zatezne kamate kao imovinske sankcije za neuredno izvršavanje obaveza, nego je i daleko premašila stvarnu štetu nastalu zbog zadocnjenja dužnika.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine kroz svoje odluke se ne bavi tim pitanjem.

Zbog toga je na sjednici Građanskog odjeljenja Vrhovnog suda Federacije BiH od 11. 04. 2011. godine izvršena dopuna stavova i to:

Stava objavljenog u *Biltenima* 2003/2004 i 1/05 za nematerijalnu štetu – da zakonska zatezna kamata teče od dana podnošenja tužbe, a za materijalnu nenovčanu štetu (*Bilten* 2/10, st. 35) – da zakonska zatezna kamata teče od dana nastanka štete i to samo u odnosu na „stare parnice” kad je tužba podnesena prije uvođenja u opticaj novčanice KM – dakle prije 22. 06. 1998. godine, na slijedeći način:

I.– Dopuna za nematerijalnu štetu

Zatezna zakonska kamata na pravičnu novčanu naknadu nematerijalne štete teče od dana podnošenja tužbe, osim kada je tužba podnesena prije 22. 06. 1998. godine, u kom slučaju zatezna kamata teče od 22. 06. 1998. g., kao dana puštanja u opticaj novčane jedinice KM.

U slučaju kad je tužba podnesena prije 22. 06. 1998. godine, sud će prilikom odlučivanja o visini pravične novčane naknade uzeti u obzir i vrijeme proteklo od dana nastanka štete do donošenja odluke ako dužina čekanja na satisfakciju i druge okolnosti slučaja to opravdavaju.

II.– Dopuna za nenovčanu materijalnu štetu

Zatezna zakonska kamata na nenovčanu materijalnu štetu teče od dana nastanka štete, osim kada je tužba podnesena prije 22. 06. 1998. godine, u kom slučaju zatezna kamata teče od 22. 06. 1998. godine, kao dana puštanja u opticaj novčane jedinice KM.

UPOREDNO PRAVO

Relevantne odredbe Zakona o obveznim odnosima Republike Hrvatske³

ZATEZNE KAMATE

Kad se duguju

Članak 29.

1) Dužnik koji zakasni s ispunjenjem novčane obveze duguje, pored glavnice, i zatezne kamate.

2) Stopa zateznih kamata na odnose iz trgovačkih ugovora i ugovora između trgovca i osobe javnog prava određuje se, za svako polugodište, uvećanjem eskontne stope Hrvatske narodne banke koja je vrijedila zadnjeg dana polugodišta koje je prethodilo tekućem polugodištu za osam postotnih poena, a u ostalim odnosima za pet postotnih poena.

3) Uz ograničenje iz st. 2. čl. 26. ovoga Zakona, kod trgovačkih ugovora i ugovora između trgovca i osobe javnog prava, strane mogu ugovoriti drukčiju stopu zateznih kamata.

4) Ali ništetna je odredba ugovora iz st. 3. ovoga članka ako na temelju okolnosti slučaja, a poglavito trgovačkih običaja i naravi predmeta obveze, proizlazi da je tako ugovorenom stopom zateznih kamata, suprotno načelu savjesnosti i poštenja, prouzročena očigledna neravnopravnost u pravima i obvezama ugovornih strana.

5) Prilikom ocjene je li odredba ugovora o stopi zateznih kamata ništetna uzet će se, između ostalog, u obzir jesu li postojali opravdani razlozi za odstupanje od zakonom predviđene stope zateznih kamata.

6) Ako je, u slučaju iz st. 2. čl. 26. ovoga Zakona, stopa ugovornih kamata viša od stope zateznih kamata, one teku i poslije dužnikova zakašnjenja.

7) Stopa zateznih kamata odnosi se na razdoblje od jedne godine.

8) Hrvatska narodna banka dužna je svakog 1. siječnja i 1. srpnja objaviti eskontnu stopu u *Narodnim novinama*.

³ *Narodne novine* br. 35/05 – stupio na snagu 1. 1. 2006. godine, osim odredbi 26. st. 1–3. i čl. 29. st. 2–6. i st. 8. ZOO čija se primjena odlaže nakon isteka dvije godine

Novi Zakon o obligacionim odnosima Republike Hrvatske posebnim odredbama reguliše dospelost naknade materijalne, a posebno nematerijalne štete i to tako što u članku 1086. propisuje da:

„Obveza naknade štete smatra se dospjelom od trenutka nastanka štete.”

U obrazloženju navedene odredbe autori Komentara Zakona o obligacionim odnosima (Gorenc – izdanje 2005. godine) navode:

„Ovom odredbom Zakon otklanja dvojbu dospjeća naknade imovinske štete (od trenutka nastanka štete ili pak od trenutka donošenja presude o odgovornosti za prouzročenu štetu). Dospelost naknade imovinske štete od trenutka nastanka štete utvrđena je tako po sili zakona, a sudska odluka ima deklaratorno značenje. Shodno ovoj odredbi, od trenutka nastanka štete oštećenik ima pravo zahtijevati popravljjanje štete, dok je odgovorna osoba u obavezi od tog trenutka štetu popraviti. Trenutak dospjeća imovinske štete određuje kad dužnik dolazi u zakašnjenje s ispunjenjem obveze, pa s tim u vezi i njegovu obavezu plaćanja zakonskih zateznih kamata (čl. 29). Isto tako dospjeće obveze bitno je s aspekta prijelaza prava, odnosno obveza, iz ove osnove na nasljednike za slučaj smrti odgovorne osobe, odnosno oštećenika.”

Odredbom čl. 1103. ZOO (Glava IX – odsjek 7–5 „Popravljanje neimovinske štete”) određeno je vrijeme dospjeća naknade nematerijalne štete tako što je regulisano da:

„Obveza pravične novčane naknade dospjeva danom podnošenja pisanog zahtjeva ili tužbe, osim ako je šteta nastala nakon toga.”

Pregledom dostupne prakse – presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske slijedilo bi da su do donošenja novog ZOO sudovi u Republici Hrvatskoj na naknadu novčane materijalne štete dosuđivali zateznu kamatu od dana učinjenog izdatka, dok na naknadu nenovčane (nereparirane) i naknade nematerijalne štete kamatu od dana donošenja prvostepene presude.

Istovjetna praksa sudova je i sada zastupljena u Republici Srbiji i Republici Crnoj Gori.

Zanimljivo je napomenuti da je relevantnim odredba ZOO Republike Hrvatske i ZOO Republike Crne Gore⁴ (st. 2. čl. 284. Zakona) ostavljena mogućnost strankama da se dogovore o visini stope zatezne kamate, što odstupa od važećeg pravila u našem pravu, da je stopa zatezne kamate kogentne prirode i da njenu visinu stranke ne mogu ugovarati.

⁴ *Službeni list Crne Gore* br. 47/08.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Dakle, stav Vrhovnog suda Federacije BiH jeste da zakonske zatezne kamate na naknadu materijalne štete teku od dana nastanka štete, a na naknadu nematerijalne štete od podnošenja tužbe sudu uz odstupanje u pogledu tzv. starih predmeta.

Vrhovni sud Republike Srpske na dospjelu naknadu materijalne i nematerijalne štete dosuđuje zakonsku zateznu kamatu počev od dana nastanka štete – štetnog događaja.

Međutim, kroz odluke općinskih – osnovnih i kantonalnih – okružnih sudova vidi se da je praksa sudova neujednačena, a što bi se, po svemu sudeći, trebalo razriješiti donošenjem novog Zakona o obligacionim odnosima.

Mišljenja sam da se prilikom donošenja novog Zakona o obligacionim odnosima treba rukovoditi i direktivama Evropske unije, jer će jedan od predušlova za članstvo naše zemlje u toj evropskoj integraciji svakako biti i uređenje zakona iz ove pravne oblasti.

Treba insistirati na donošenju novog Zakona o obligacionim odnosima koji bi definitivno razriješio sve naprijed navedene dileme. Navedeni zakon je trenutno još uvijek u formi nacрта, a u odredbi čl. 346. predlaže slijedeće rješenje:

Nacrt ZOO – sa stanjem na dan 16. 06. 2003. godine.

Čl. 346. Kad se duguje (ZOO 277. izmijenjen).

Dužnik koji zadocni s ispunjenjem novčane obaveze duguje, pored glavnice, i zateznu kamatu po stopi utvrđenoj posebnim zakonom.

Zatezna kamata na potraživanja novčane naknade štete zbog oštećenja ili uništenja stvari i na naknadu nematerijalne štete teče od podnošenja pismenog zahtjeva za plaćanje naknade (opomena ili tužba).

Ako je stopa ugovorene kamate viša od stope zatezne kamate, ona se primjenjuje i poslije dužnikova zadocnjenja.

Donošenjem Zakona o obligacionim odnosima, koji će sadržavati potpune i jasne odredbe o dospjeću zatezne kamate na dosuđene iznose naknade štete i koja će u identičnom tekstu važiti za cjelu teritoriju Bosne i Hercegovine, obezbjedila bi se jednakost u postupanju pred sudovima, a time i pravna sigurnost i jednakost svih građana u Bosni i Hercegovini.